

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертация за присъждане на образователната и научна степен „доктор”
Научна област: 3. Социални, стопански и правни науки
Професионално направление: 3.6. Право (Конституционно право)
Софийски университет „Св. Климент Охридски”
Юридически факултет, катедра „Конституционноправни науки”
на тема „Свобода на словото – национални и европейски измерения”
на кандидата Симона Здравчева Велчева – Стойнова

1. Данни за дисертанта

Симона Здравчева Велчева – Стойнова завършва 91 ГПНЕ „Проф. Константин Гьълбов” през 2009 г. Тя е магистър на СУ “Св. Климент Охридски”, Юридически факултет, специалност „Право” от 2014 г. Член и заместник-председател е на кръжока по конституционно право в периода 2009 г. – до настоящия момент. Президент е на Европейската асоциация на студентите – юристи ЕЛСА – България от септември 2012 г. до май 2013 г. Като студент участва в различни състезания по право и през септември 2012 г. печели голямата награда на Конституционния съд на Грузия в Олимпиадата по сравнително конституционно право с темата "Свободата на словото и медиите в Европа и САЩ". Печели с отбора на Софийския университет второ място на Националното състезание за решаване на казуси по гражданско и търговско право през април 2013 г. През септември същата година заема първо място в състезание по писане на научни разработки, организирано от Представителството на Европейската комисия в България. През 2014 г. получава Годишната награда на СУ „Свети Климент Охридски” за постижения на студенти в научната, образователната и културната дейност. Съосновател е и член на сдружение „ПраВодач” (септември 2013 г. – септември 2016 г.), в което студенти по право и млади юристи посещават училища и дискутират с ученици теми, свързани с техните основни права. Стажант е в Софийски районен съд от октомври 2012 до юли 2013 г.

В периода октомври 2013 – януари 2014 г. е правен сътрудник в нотариална кантора. Като юрист си сътрудничи по различни проекти с Асоциация на европейските журналисти – България по повод провеждане на обучения и сътрудничи с предоставянето на експертни становища, с УНИЦЕФ България и Асоциация на европейските журналисти за отразяване на деца в медиите, обучение на журналисти за етично поведение, с Български дарителски форум относно отразяването на новини, свързани с търговски марки; със Синдиката по бира, храни и напитки към КНСБ за консултиране на браншови трудов договор, изготвяне на становища и договори; с Фондация „Конрад Аденауер” относно научната редакция на превод на практиката на Федералния Конституционен съд на Германия и др.

Водила е семинарните занятия по конституционно право на студентите във втори курс на специалността „Право”, редовно обучение в Юридическия факултет на Софийския университет „Свети Климент Охридски”.

2. Данни за докторантурата

От януари 2016 г. до декември 2018 г. Симона Здравчева Велчева – Стойнова е редовен докторант към катедра „Конституционноправни науки”. Отчислена е с право на защита със заповед № РД – 20-2001/20.12.2018 г.

Софийският университет „Свети Климент Охридски” открива процедура за защита на дисертационния труд на Симона Здравчева Велчева – Стойнова за присъждане на образователната и научна степен „доктор” с тема „Свобода на словото – национални и европейски измерения”. Със заповед № РД-38-168/21.03.2019 г. на

Ректора на СУ „Св. Климент Охридски” проф. д. ф. н. Анастас Герджиков на основание на разпоредбите в действащото законодателство и Решение на Факултетния съвет на Юридическия факултет, прието с Протокол № 6 от 12.03.2019 г., е определен състав на научно жури и дата на публичната защита.

На проведеното от журито заседание съм определена за рецензент на дисертационния труд. При неговата реализация не са допуснати нарушения. Той отговаря напълно на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски”.

3. Данни за дисертацията и автореферата

Научната разработка „Свобода на словото – национални и европейски измерения” е с обем 361 страници. В структурно отношение тя се състои от въведение, три глави и заключение. Главите съдържат по два или три параграфа, означени с арабски цифри. Параграфите са обозначени с тематични заглавия и структурирани в точки и подточки, обозначени с главни букви.

Предметът на изследването е свободата на словото като конституционна ценност. Неговата цел е да се открие систематичното и структурно развитие на концепцията за свободата на словото като основна ценност на съвременния конституционализъм на европейско и национално ниво. Съдържанието на труда и направените в него изводи отговарят на поставените в изследването основни задачи, а именно:

1. разглеждане на проявленията и същността на свободата на словото;
2. проследяване на развитието на концепцията за свободата на словото от Древността до съвременните измерения на това понятие, както и признаването и позитивноправното въвеждане на понятието в конституционните актове;
3. извършване на историко-правен анализ на развитието на свободата на словото в българската правна система;
4. осъществяването на оценка на съвременните измерения на свободата на словото в Европа чрез разглеждане на практиката на Европейския съд за защита правата на човека и основните свободи и Съда на Европейския съюз;
5. обсъждане на свободата на словото в системата от ценности на съвременния конституционализъм;
6. анализ на трите комуникационни права – свобода на изразяване на мнение; свобода на медиите и правото на информация;
7. изследване на границите, поставяни пред свободата на словото с оглед защитата на други конституционни ценности;
8. коментар на нормативната уредба на свободата на словото и извеждане на предложения *de lege ferenda* с цел усъвършенстване на законодателството на някои въпроси.

Методиката при изработването на научното съчинение съдържа характерните методи на значими научни проучвания. Достигнатите от докторантката заключения са резултат от използваните позитивистичен, аксиологичен, телеологичен подход, както и прилагането на правно-догматичния, историко-правния, сравнително-правния, системния и структурно-функционалния метод на научно изследване. Съвместното прилагане на научните методи допринася по категоричен начин за постигане целите на научното изследване

Към научния труд е приложена значителна по обем библиография, която включва 268 заглавия, от които на български и руски езици – 136 монографии и статии, на английски, немски и френски езици – 132 монографии и статии. За целите на проучването е използвана богата и разнообразна съдебна практика: 22 решения на

Конституционния съд на Република България; 11 решения на други конституционни съдилища – на Федералния конституционен съд на Германия, на Конституционния съд на Италия, на Конституционния съд на Австрия, на Конституционния съд на Хърватия, на Конституционния съд на Словакия, на Конституционния съд на Чехия и на Конституционния съвет на Франция; 143 решения на Европейския съд за защита правата на човека и основните свободи; 28 решения на Съда на Европейския съюз. Направени са 554 бележки под линия.

Първа глава е наименована „Свобода на словото – понятие и еволюция”. Тя разглежда свободата на словото като основно средство за себеизява и развитие на личността, за поддържане на плурализма в обществото, за участие в управлението и контрол от обществото над властта. Представя вижданията на автора за този конституционноправен институт като основно човешко право.

В тази част на изследването се дискутира много обстойно еволюцията на понятието „свобода на словото” от Древността до наши дни.

Специално място е отделено на концептуалното развитие на понятието в България. Добросъвестно направеното проучване се спира на развитието на свободата на словото в българската държава и право.

Дисертационният труд проследява детайлно закрепването на свободата на словото в Търновската конституция.

Втора глава е озаглавена „Съвременни измерения на свободата на словото”. Научното съчинение обсъжда свободата на словото в съвременния демократичен конституционализъм. В първия параграф е представена тезата, че наред с трите комуникационни права свободата на словото като конституционна ценност се съдържа и в други конституционни права и свободи на гражданите.

В самостоятелна точка е разгледано правото на изразяване на мнение в неговите многоаспектни проявления – в личната и религиозна сфера; политическото изразяване; в търговската сфера; художественото изразяване.

Отделено е нужното внимание на правото на информация като основно човешко право с предложение за законодателна промяна относно ускоряване на производството по дела по реда за достъп до обществена информация, както и препоръка за поддържането на ниски такси за искането и обжалването на отказа до информация.

Дискутирана е свободата на печата и другите средства за масова информация в контекста на действащите лицензионен и регистрационен режим на доставчиците на медийни услуги в България и други европейски държави. Дисертацията разглежда саморегулацията на медиите.

Научният труд извършва кратък разбор на конституционноправната уредба на свободата на словото в отделни европейски държави. Подробно са анализирани критериите, на които трябва да отговаря ограничението на правото на изразяване на мнение по смисъла на чл. 10, т. 2 и практиката на Европейския съд по правата на човека и основните свободи: ограничението да е предвидено в закон; намесата в правото на свобода на изразяване да преследва легитимна цел; ограничението да е необходимо в едно демократично общество.

Специално внимание е посветено на свободата на словото според правото на Европейския съюз. Дисертационният труд разглежда особеностите и спецификите на уредбата на този въпрос в Хартата на основните права на Европейския съюз в рамките на системата от източници на правото на Европейския съюз и относно Конвенцията за правата на човека и основните свободи. Представена е защитата на това право в националното законодателство и вторичното право на Европейския съюз в сферата на свободата на словото.

Трета глава от изложението е озаглавена „Граничи на свободата на словото. Актуални проблеми и особености”. В първата си част засяга темата за правно гарантираните блага, с които влиза в колизия свободата на словото. Изследването изучава пълноценно границите на свободата на словото, техните особености и

конкуренцията и колизията им със свободата на словото. Авторката се спира на честта, достойнството и доброто име; националната сигурност; предотвратяването на безредици и престъпления; защитата на неприкосновеността на личния живот; морала и добрите нрави; интелектуалната собственост като паралелно защитени конституционни ценности, които ограничават свободата на словото.

Обсъдена е правната уредба на правото на отговор и неговата съществена роля за намаляване на съдебните спорове за обида и клевета. Отправени са препоръки за усъвършенстване на нормативната уредба и въвеждането на този правен институт в закон за печата.

Научното съчинение откроява като актуални проблеми, пред които е изправена свободата на словото в съвременната българска действителност, сред които са правният режим на собствеността на медиите; речта на омразата; защитата на тайната на журналистическите източници; поддържането на авторитета и неприкосновеността на съдебната власт; защитата на личните данни; правото да бъдеш забравен; свободата на словото в интернет. Всички тези въпроси са обсъдени през призмата на международното и национално законодателство, правото на Европейския съюз и сравнителния анализ на националните законодателства на няколко европейски държави.

Заключението резюмира основните дискутирани от научния труд въпроси. Тълкованието и разяснението във федалната част на дисертацията свидетелстват за добро ниво на приложения научен анализ и обобщение, което добавя към изложението още актуалност и приложност в практиката.

След краткото описание на дисертацията, бих искала да направя оценка на нейните качества:

Оригиналността на представения за рецензия труд „Свобода на словото – национални и европейски измерения” е неоспорима. За първи път в конституционноправната наука този правен институт е разгледан така всеобхватно и изчерпателно.

Актуалността на темата е налице, доколкото съвременната българска действителност в областта на свободата на словото е изправена пред различни предизвикателства. Те са доловени от дисертанта и отразени многоаспектно – в теоретичен план, но също и с помощта на изобилната цитирана практика на Конституционния съд на Република България, на Европейския съд по правата на човека и на Съда на Европейския съюз.

Цялостното съдържание на теоретичното изследване почива на сериозен, обоснован и систематичен анализ. Авторът демонстрира висока подготвеност по темата. Разгръща проучвания въпрос, без да го изолира единствено в рамките на конституционното право. Напротив, коментира внушителни по обем доктринални достижения от интердисциплинарен характер (история, философия и др.), с което обогатява модерната българска правна мисъл.

Симона Здравчева Велева – Стойнова е успяла правилно да се ориентира в многообхватната материя, да използва актуални, относими и достоверни източници, както и да изведе своите тези в логическа последователност и да ги защити аргументирано. В доктриналния труд изпъкват компетентност, вещина, осведоменост по разглеждания въпрос.

Дисертацията по своята същност е един прецизен и отлично структуриран научен труд. Изложението е поднесено увлекателно. Между отделните части има плавен преход.

Представената за рецензиране работа е изготвена самостоятелно. Резултатите и приносите в научния труд са оригинални и не са заимствани от изследвания и публикации, в които Симона Здравчева Велева – Стойнова няма участие.

Качеството на разработката от езикова гледна точка е отлично. Дисертационният труд задоволява напълно изискването за отсъствие на правописни грешки. Стилът на изложение е стегнат, организиран, ясен, точен.

В заключение на тази част от рецензията си ще посоча, че дисертационният труд отговаря на изискванията на чл. 66 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

Препоръчвам научният труд „Свобода на словото – национални и европейски измерения“ да бъде публикуван, тъй като притежава високи научни и научно-приложни достойнства.

Авторефератът съдържа всички необходими реквизити. В него е направена обща характеристика на дисертационния труд. Аргументирана е неговата актуалност. Посочени са предметът и задачите на изследването, използваната методология, обемът и структурата на научния труд, библиографията. Представено е накратко съдържанието на научното съчинение. Самостоятелно място е отделено на приносните моменти. Описани са публикациите, свързани с дисертационния труд. Авторефератът е оформен коректно и съответства на темата и съдържанието на докторантската работа.

4. Научни приноси

В дисертационния труд обстойно се прави разбор на редица значими проблеми, имащи отношение към свободата на словото, сред които с подчертано приносен характер за конституционноправната наука са:

4.1. Цялостното представяне на свободата на словото като ценност на съвременния конституционализъм се осъществява за първи път в българската конституционноправна доктрина с помощта на историческия анализ. Направено е ясно разграничение между свободата на словото като ценност и трите комуникационни права.

4.2. С приносен характер може да се определи специално отреденото в изследването внимание на ролята на свободата на словото на предпоставка за други конституционни права – езиковото многообразие за гражданите, за които българският език не е майчин; пълноценното упражняване на пасивно и активно изборително право; свободата на съвестта и мисълта; правото на сдружаване; правото на петиции и жалби и др.

4.3. Принос за теорията представлява обсъждането на свободата на словото в широк и в тесен смисъл. Интерес за конституционноправната наука е обсъждането на свободата на словото като основно средство за себеизява и развитие на личността, за поддържане на плурализма в обществото, за участие в управлението и контрол от обществото над властта. В тесен смисъл това понятие е дискутирано като една от формите на правото на изразяване на мнение.

4.4. Дисертационният труд анализира свободата на словото в развитието на българската държава и право в източници, като Славянската Еклога, Закона за съдене на людете, Душановия закон и др., което е особено ценно за конституционноправната доктрина.

4.5. Със значимост за публичното право е изследването на свободата на словото в контекста на защитата на правата на човека на Европейския съюз и проблемът за взаимодействието между Хартага за основните права на Европейския съюз и Конвенцията за правата на човека и основните свободи.

4.6. Обсъждането на правото на изразяване на мнение и неговите форми (в личната и религиозна сфера; политическото изразяване; в търговската сфера; художественото изразяване) има важно значение за конституционноправната наука и практика. Изтъкната е характеристиката на правото на изразяване в търговската сфера и неговата социална функция да информира потребителите на стоки и услуги за техните

особености и съдържание. Това уточнение способства за изясняване на въпроса кога търговската марка може да се включи в редакционното съдържание, без да носи белезите на стимулиращо търговския оборот съобщение.

4.7. С приносен характер се приема обсъждането на темата за правния режим на медийната собственост в светлината на съдържанието на Закона за задължителното депозиране на печатни и други произведения и за обявяване на разпространителите на доставчици на медийни услуги и отправените критики към законодателството с препоръки de lege ferenda за неговото усъвършенстване.

4.8. Съществени за научната теория са разсъжденията относно защитата на личните данни и гарантирането на свободата на словото съобразно новите правила в Общия регламент за защита на данните и Закона за защита на личните данни.

5. Публикации и участия в научни форуми

Публикациите на Симона Здравчева Велева – Стойнова по темата и участията ѝ в научни форуми са впечатляващи като обем. Тяхната стойност за юридическата наука е голяма, тъй като съдържанието на научните публикации свидетелства за стремежа на докторантката да обсъди в рамките на научните среди въпроса за националните и европейски измерения на свободата на словото с нужното внимание, задълбоченост и в пълнота. Статиите демонстрират значителния интерес на Симона Здравчева Велева – Стойнова към дискутираната материя:

5.1. International Legal Research Group Freedom of Expression and Protection of Journalistic Sources. Council of Europe, 2016.

5.2. Реч на омразата и свобода на словото. Практика на ЕСПЧ и развитие на българската съдебна практика. В: Сборник научни трудове на Института на държавата и правото към Българската академия на науките, т. XIV. София: Българска академия на науките, 2016.

5.3. Защита на тайната на журналистическите източници – международни стандарти и уредба в България. – Съвременно право. София: Сиби, 2017/1.

5.4. Evolution of freedom of Speech in Bulgaria after its Accession into the European Union. В: Сборник от международна конференция „България и ЕС – десет години по-късно. Какво (не) постигнахме? София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2017.

5.5. Правото да бъдеш забравен в светлината на защитата на личните данни – граници, същност, развитие. В: Сборник научни трудове на Института на държавата и правото към Българската академия на науките. София: Българска академия на науките, 2017.

5.6. Историческа перспектива на свободата на словото като основен белег на демокрацията от Древността до Втората световна война. В: Сборник „Конституционни изследвания 2014 – 2015. 25 години демократична трансформация в Република България. Състав. Киров, Пл. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2017.

5.7. Правен режим на електронните съобщения – тенденции и развитие. В: Сборник от международна конференция на Университета за национално и световно стопанство „Право и бизнес – усъвършенстване на нормативната уредба”. София: Издателски комплекс на УНСС, 2017.

5.8. Особенности на престъпленията чрез печата в Княжество България в периода 1879 – 1908 г. В: Сборник „Наказателно правораздаване – традиции и перспективи”. Състав. Панайотов, Пл., Р. Илкова, И. Цонков. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 2017.

5.9. Права и задължения, свързани с изразяването в търговската сфера – същност, особености, проявления. – Съвременно право. София: Сиби, 2018/1.

5.10. Свободата на словото и интелектуалната собственост. Някои проблеми,

свързани с предложената нова Директива относно авторското право и цифровия единен пазар. В: Новата перспектива на ЕС – приоритети и политики. София: Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и Фондация „Фридрих Науман“, 2018.

5.11. Проблеми в правоприлагането на обидата и клеветата в светлината на правото на защита срещу посегателството срещу честта, достойнството и доброто име. – Юридическо списание на НБУ. София: Нов български университет, 2018/1.

5.12. Върху някои въпроси и рискове за свободата на словото във връзка с новия Общ регламент за защита на личните данни 2016/679 и внесения законопроект за изменение и допълнение към ЗЗЛД. – Юридическо списание на НБУ. София: Нов български университет, 2018/2 (под печат).

5.13. Свободата на словото като гаранция за правата и свободите на българските граждани. В: Сборник от научна конференция на Катедра „Конституционноправни науки“. Състав. Киров, Пл. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2018 (под печат).

5.14. Правото на свободно изразяване на мнение според чл. 10 от Европейската конвенция за правата на човека. Особенности и тенденции за развитието на проверката, която прави Европейският съд по правата на човека. В: Сборник от научна конференция към Докторантски център към СУ „Св. Климент Охридски“ в рамките на пакет „Открита наука“. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ (под печат).

5.15. Правен режим на собствеността на медиите в България – особености и развитие. В: Сборник от научна конференция „Традиции и развитие на законодателството в сферата на икономиката“. София: Издателски комплекс на УНСС (под печат).

Както е видно от представената информация, Симона Здравчева Велева – Стойнова е участвала активно в множество научни конференции и други форуми.

6. Заключение

Дисертационният труд „Свобода на словото – национални и европейски измерения“ на Симона Здравчева Велева – Стойнова е представен във вид и обем, съответстващи на специфичните изисквания на катедра „Конституционноправни науки“ на Юридическия факултет на Софийския университет „Свети Климент Охридски“. Той съдържа редица теоретични обобщения и решения на важни доктринални и научноприложни проблеми в областта на конституционното право и представлява впечатляващ и оригинален принос в юридическата наука. Симона Здравчева Велева – Стойнова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Право“ и по-специално в сферата на конституционното право, като демонстрира качества и способност за самостоятелно провеждане на значимо научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и категорично предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Симона Здравчева Велева – Стойнова в научна област: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление: 3.6. Право (Конституционно право).

15.04.2019 г.

Рецензент:

проф. д. ю. н. Райна Николова,
преподавател в НБУ